

QUAN HỆ TRUNG QUỐC VÀ CÁC NƯỚC TRUNG ĐÔNG TRÊN LĨNH VỰC NĂNG LƯỢNG NHỮNG NĂM ĐẦU THẾ KỶ XXI

ThS. TRỊNH DIỆP PHƯƠNG VŨ(*)

Tóm tắt: Hiện nay, Trung Quốc là quốc gia nhập khẩu và tiêu thụ năng lượng lớn nhất trên thế giới. Năm 2017, Trung Quốc phải nhập khẩu dầu mỏ để đáp ứng 73% nhu cầu tiêu thụ trong nước, trong đó, Trung Đông là khu vực đóng vai trò rất quan trọng đối với an ninh năng lượng của Trung Quốc. Năm 2018, khu vực này cung cấp 57% dầu mỏ nhập khẩu và 33% khí tự nhiên nhập khẩu cho Trung Quốc. Vì vậy, tăng cường hợp tác với các nước khu vực Trung Đông trên lĩnh vực năng lượng là lựa chọn chiến lược của Trung Quốc trong bảo đảm an ninh năng lượng quốc gia.

Từ khóa: an ninh năng lượng; Trung Đông; Trung Quốc

1 Nhu cầu năng lượng của Trung Quốc
Trung Quốc bước vào thế kỷ XXI với sức mạnh ngày càng được nâng cao trên các lĩnh vực kinh tế, chính trị, quân sự và khoa học - công nghệ. Giai đoạn 2001 - 2019, tổng sản phẩm quốc nội (GDP) của Trung Quốc tăng nhanh chóng. Năm 2001, GDP chỉ đạt 1,32 nghìn tỷ USD, đến năm 2010, Trung Quốc đã vượt Nhật Bản trở thành nền kinh tế lớn thứ hai thế giới, với GDP đạt 5,75 nghìn tỷ USD. Năm 2019, GDP đạt 14,34 nghìn tỷ USD, tiếp tục giữ vị trí thứ 2 hai thế giới sau Mỹ và được dự đoán sẽ nhanh chóng trở thành nền kinh tế lớn nhất thế giới⁽¹⁾. Tăng trưởng kinh tế cùng sự gia tăng dân số (với dân số năm 2019 là 1,39 tỷ người) đã làm cho nhu cầu về dầu mỏ, khí đốt của Trung Quốc tăng nhanh. Vì vậy, Trung Quốc phải liên tục gia tăng nhập khẩu dầu mỏ để đáp ứng nhu cầu tiêu thụ trong nước (xem Biểu đồ 1).

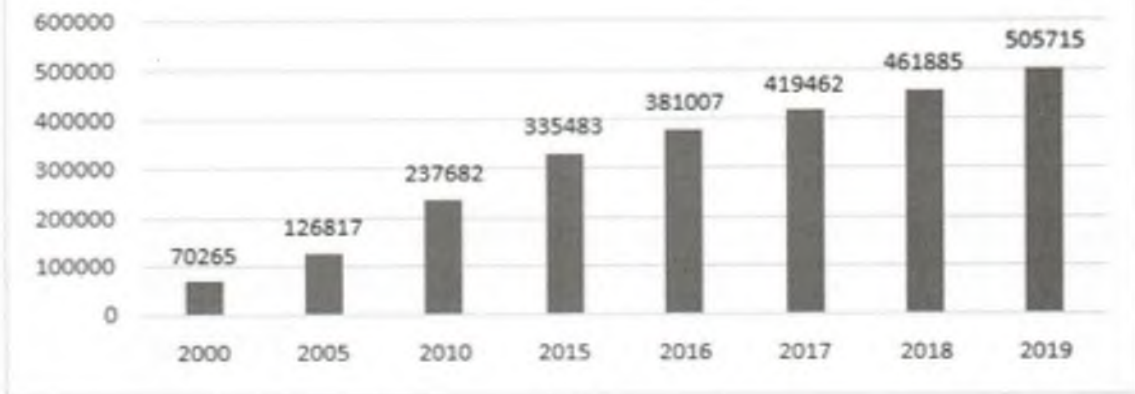
Năm 2003, Trung Quốc đã vượt Nhật Bản, trở thành quốc gia tiêu thụ dầu mỏ lớn thứ hai thế giới (sau Mỹ), với mức tiêu thụ 5,5 triệu thùng

mỗi ngày⁽²⁾. Đến tháng 04/2015, Trung Quốc vượt qua Mỹ, trở thành quốc gia nhập khẩu dầu mỏ lớn nhất thế giới, với 7,4 triệu thùng dầu/ngày so với 7,2 triệu thùng/ngày của Mỹ. Trong năm 2015, Trung Quốc sản xuất bình quân 4,31 triệu thùng dầu/ngày, trong khi tiêu thụ 11,97 triệu thùng dầu/ngày⁽³⁾, do vậy, phần còn lại phải dựa vào nhập khẩu và Trung Đông là khu vực đóng vai trò quan trọng trong cung ứng lượng dầu mỏ thiếu hụt này.

Năm 2017, lượng dầu mỏ tiêu thụ của Trung Quốc khoảng 14,22 triệu thùng dầu/ngày, trong khi quốc gia này chỉ có khả năng sản xuất khoảng 3,49 triệu thùng dầu/ngày. Do vậy, Trung Quốc phải dựa vào nhập khẩu để đáp ứng 73% nhu cầu dầu mỏ trong nước, với tổng trị giá 162,2 tỷ USD, chiếm 18,6% dầu mỏ nhập khẩu toàn thế giới⁽⁴⁾. Năm 2019, Trung Quốc tiếp tục đứng đầu thế giới về nhập khẩu dầu mỏ, với 505,71 triệu tấn, trị giá 238,7 tỷ USD, chiếm 22,6% dầu mỏ nhập khẩu toàn cầu⁽⁵⁾.

Trong nỗ lực sử dụng các nguồn nhiên liệu sạch thay thế các nguồn năng lượng truyền thống, gây ô nhiễm, Trung Quốc đã tăng cường sử dụng khí tự nhiên và cắt giảm việc sử dụng than đá.

(*) Học viện Chính trị khu vực II, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Biểu đồ 1. Lượng dầu mỏ nhập khẩu của Trung Quốc**(Đơn vị: nghìn tấn)**

Nguồn: Tổng hợp từ thống kê của Cơ quan Năng lượng quốc tế (IEA) và Tổng cục Hải quan Trung Quốc

Từ năm 2007, Trung Quốc phải nhập khẩu khí tự nhiên để phục vụ nhu cầu trong nước và trở thành quốc gia nhập khẩu khí hóa lỏng lớn thứ hai thế giới vào năm 2017, với mức nhập khẩu bình quân 05 tỷ feet khối mỗi ngày. Đây là động lực chính trong gia tăng nhu cầu khí hóa lỏng toàn cầu trong năm 2016, 2017, chiếm gần 50% tăng trưởng nhu cầu khí hóa lỏng toàn thế giới năm 2017⁽⁶⁾. Năm 2019, Trung Quốc tiếp tục là quốc gia nhập khẩu khí hóa lỏng lớn thứ hai thế giới, với 84,8 tỷ m³, chiếm 17,5% nhập khẩu khí hóa lỏng toàn cầu⁽⁷⁾. Cơ quan Năng lượng quốc tế (IEA) dự đoán Trung Quốc sẽ nhanh chóng vượt Nhật Bản, trở thành quốc gia nhập khẩu khí hóa lỏng lớn nhất thế giới và Iran, Qatar, UAE là những nhà cung cấp quan trọng đối với Trung Quốc.

Thời gian tới, Trung Quốc sẽ tiếp tục là quốc gia nhập khẩu và tiêu dùng năng lượng hàng đầu thế giới. Trong bối cảnh đó, thắt chặt quan hệ hợp tác trên lĩnh vực năng lượng là ưu tiên hàng đầu của Trung Quốc trong quan hệ với các nước khu vực Trung Đông, nhằm bảo đảm an ninh năng lượng quốc gia. Năng lượng được xem là “xương sống” trong quan hệ giữa Trung Quốc và Trung Đông và mối quan hệ, hợp tác đó ngày càng phát triển.

2. Hợp tác giữa Trung Quốc và một số quốc gia sản xuất dầu mỏ chủ yếu ở Trung Đông

Khu vực Trung Đông được xem là kho năng lượng khổng lồ của thế giới, đóng vai trò quan trọng đối với an ninh năng lượng toàn cầu, cũng như đối với an ninh năng lượng của Trung Quốc. Trữ lượng dầu mỏ được chứng minh ở khu vực Trung Đông chiếm 48,1% trữ lượng dầu mỏ toàn cầu với chỉ số dự trữ/sản xuất (R/P ratio) đạt 75,3 năm; nắm giữ 38% tổng trữ lượng khí đốt toàn cầu với chỉ số dự trữ/sản xuất (R/P ratio) 108,7 năm, sản xuất hơn 17,4% lượng khí đốt của thế giới trong năm 2019. Các nước khu vực Trung Đông là những quốc gia sản xuất và xuất khẩu dầu mỏ chính trên thế giới, với 31,6% sản lượng toàn cầu, cao nhất thế giới⁽⁸⁾. Báo cáo của Trung tâm Thông tin năng lượng Hoa Kỳ năm 2020 cho thấy, Saudi Arabia, Iraq, UAE, Iran, Kuwait nằm trong danh sách 10 quốc gia sản xuất dầu mỏ lớn nhất thế giới, với 27% sản lượng toàn cầu năm 2019⁽⁹⁾. Với vai trò trọng yếu đối với an ninh năng lượng thế giới, các nước Trung Đông luôn là đối tác quan trọng của các quốc gia nhập khẩu dầu mỏ, đặc biệt là Trung Quốc - quốc gia nhập khẩu và tiêu dùng dầu mỏ lớn nhất thế giới hiện nay.

- Với Saudi Arabia

Trung Quốc và Saudi Arabia chính thức thiết lập quan hệ ngoại giao năm 1990 và mối quan hệ này được đẩy mạnh từ đầu thế kỷ XXI dưới sự tác động mạnh mẽ của yếu tố năng lượng. Saudi Arabia là quốc gia sản xuất dầu mỏ lớn nhất Trung Đông, với sản lượng 11,83 triệu thùng dầu mỗi ngày năm 2019, chiếm 12,4% sản lượng dầu mỏ toàn cầu⁽¹⁰⁾ và được xem là “đối tác dầu mỏ chiến lược” của Trung Quốc. Năm 2009, ông Ali Al-Naimi - Bộ trưởng Bộ Dầu khí và Khoáng sản Saudi Arabia, khẳng định: “Trung Quốc có thể tin tưởng vào Saudi Arabia trong việc đáp ứng nhu cầu năng lượng phục vụ cho sự tăng trưởng của Trung Quốc trong những thập kỷ tới”⁽¹¹⁾. Ngày 16/3/2017, trong buổi hội đàm nhân chuyến thăm cấp nhà nước của Quốc vương Saudi Arabia Salman Bin Abdulaziz, Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình khẳng định, Trung Quốc là thị trường xuất khẩu dầu mỏ đáng tin cậy và ổn định của Saudi Arabia, hai bên nên tăng cường hợp tác trong lĩnh vực năng lượng⁽¹²⁾.

Thông qua các chuyến thăm cấp cao của Quốc vương Salman Bin AbdulAziz (năm 2017), Thái tử Saudi Arabia Mohammed Bin Salman (năm 2019) tới Trung Quốc, Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đến Saudi Arabia (năm 2016) đã thắt chặt mối quan hệ giữa hai bên, hàng loạt các nội dung hợp tác trên lĩnh vực năng lượng đã được ký kết và triển khai, như Dự án Nhà máy lọc dầu trị giá 3,5 tỷ USD, được đầu tư bởi Sinopec, Exxon Mobil và Saudi Arabia ở tỉnh Phúc Kiến; Nhà máy lọc dầu Thanh Đảo. Saudi Arabia cũng đầu tư vào các kho dự trữ dầu ở Hải Nam với khối lượng 10 tỷ thùng, trị giá 20 tỷ USD và sở hữu 25% cổ phần dự án lọc dầu ở Hải Nam, Thanh Đảo và Đại Liên. Sinopec cũng giành được quyền hợp tác với Saudi Aramco, tiến hành thăm dò và phát triển khí đốt tự nhiên tại Ar-Rub ‘al-Khali. Đặc biệt, trong chuyến công du của Quốc vương Salman Bin AbdulAziz vào tháng 3/2017, hai bên đã ký biên bản ghi nhớ 35 dự án hợp tác, đầu tư trên các lĩnh vực năng lượng, tài chính, văn hóa và hàng không vũ trụ với tổng giá trị lên đến 65 tỷ USD⁽¹³⁾.

Những dự án trên đã tạo thành khung cơ bản cho hợp tác năng lượng giữa Trung Quốc và Saudi Arabia, cũng như các quốc gia ở khu vực Trung

Đông. Quan hệ Trung Quốc - Saudi Arabia trên lĩnh vực năng lượng tiếp tục phát triển khi Tập đoàn Saudi Aramco ký kết thỏa thuận trị giá 10 tỷ USD với Trung Quốc xây dựng khu phức hợp lọc và hóa dầu tại thành phố Bàn Cẩm, Đông Bắc Trung Quốc, nhân chuyến thăm chính thức của Thái tử Saudi Arabia Mohammed Bin Salman tới Bắc Kinh ngày 22/02/2019, trong đó Tập đoàn Saudi Aramco sẽ cung cấp 70% dầu thô nguyên liệu cho khu phức hợp trên⁽¹⁴⁾. Bên cạnh đó, Saudi Aramco cũng có kế hoạch xâm nhập sâu hơn vào thị trường rộng lớn của Trung Quốc bằng một loạt các thỏa thuận cung cấp dầu thô cho các công ty lọc dầu ngoài nhà nước.

Hiện nay, Saudi Arabia là quốc gia đóng vai trò trọng yếu trong an ninh năng lượng, cung cấp năng lượng lớn nhất cho Trung Quốc từ năm 2001 đến năm 2016 (riêng năm 2007, vị trí này thuộc về Angola). Năm 2019, Saudi Arabia vẫn là quốc gia cung ứng dầu mỏ lớn nhất cho Trung Quốc, với kim ngạch xuất khẩu đạt 1,7 triệu thùng/ngày vào năm 2019, tăng gần 600 nghìn thùng/ngày so với năm 2018, chiếm 16,8% tổng lượng dầu mỏ nhập khẩu của Trung Quốc, trị giá 40,1 tỷ USD⁽¹⁵⁾.

- Với Iraq

Các hoạt động hợp tác giữa Trung Quốc với Iraq cơ bản bị gián đoạn sau khi chiến tranh Iraq kết thúc vào năm 2003, do Mỹ và các nước phương Tây độc quyền trong thực hiện các dự án nhằm tái thiết Iraq sau chiến tranh. Sau nhiều nỗ lực từ cả hai phía, các doanh nghiệp Trung Quốc bắt đầu hiện diện ngày càng mạnh mẽ từ năm 2008 và được xem là “đối tác chiến lược của Iraq trong khai thác và tiếp thị dầu thô thông qua sự tham gia tích cực của họ nhằm phát triển các mỏ dầu ở Iraq”. Tháng 8/2008, Tập đoàn Dầu khí quốc gia Trung Quốc đã ký hợp đồng trị giá 3,5 tỷ USD với Công ty North Oil của Iraq (NOC) để phát triển mỏ dầu Al - Ahdab ở Al - Wasit. Thỏa thuận cho phép CNPC cùng đối tác Zhenhua Oil phát triển và quản lý mỏ này trong 22 năm⁽¹⁶⁾. Thỏa thuận này đã khởi động lại một thỏa thuận trước đó được ký giữa Baghdad và Bắc Kinh vào năm 1997, quy định quyền thăm dò dầu mỏ của Trung Quốc trong khu vực.

Năm 2009, Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc và

Tập đoàn Dầu khí Anh quốc (BP) đã giành được hợp đồng phát triển mỏ dầu Rumaila. Đây là mỏ dầu lớn nhất ở Iraq với trữ lượng khoảng 17 tỷ thùng và chiếm 1/3 sản lượng dầu của Iraq vào năm 2012. Năm 2010, Tập đoàn Dầu khí ngoài khơi quốc gia Trung Quốc hợp tác với Tập đoàn Dầu khí Thổ Nhĩ Kỳ (TPAO) ký thỏa thuận kéo dài 20 năm để phát triển mỏ dầu Missan⁽¹⁷⁾. Sự phát triển trong hợp tác, đầu tư trên lĩnh vực năng lượng của Trung Quốc ở Iraq sau Chiến tranh vùng Vịnh đã giúp Trung Quốc có được nguồn cung dầu mỏ dồi dào. Sau chuyến thăm của Thủ tướng Iraq Haidar Abadi đến Bắc Kinh vào tháng 12/2015, hai bên đã quyết định nâng cấp quan hệ lên đối tác chiến lược, tuyên bố tiếp tục đẩy mạnh hợp tác trong thăm dò, khai thác dầu mỏ cũng như phát triển các dịch vụ kèm theo. Theo đó, hợp tác trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc và Iraq tiếp tục phát triển mạnh mẽ. Đến năm 2019, Iraq đã vươn lên trở thành quốc gia xuất khẩu dầu mỏ lớn thứ ba sang Trung Quốc với giá trị 23,7 tỷ USD, chiếm 9,9% tổng dầu mỏ nhập khẩu của Bắc Kinh⁽¹⁸⁾. Bắc Kinh xem Iraq là chìa khóa cho chiến lược tăng sản lượng của các công ty Trung Quốc từ 1,5 triệu thùng dầu/ngày trong năm 2009 lên 04 triệu thùng/ngày vào năm 2020.

- Với Các tiểu vương quốc Ả rập thống nhất

Thời gian qua, quan hệ hợp tác trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc - Các tiểu vương quốc Ả rập thống nhất (UAE) có sự phát triển mạnh mẽ, đặc biệt là từ khi hai bên chính thức thiết lập quan hệ đối tác chiến lược vào năm 2012 nhân chuyến thăm của Thủ tướng Trung Quốc Ôn Gia Bảo đến UAE. Mỗi quan hệ đó tiếp tục được làm sâu sắc hơn thông qua chuyến thăm của Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình đến UAE vào tháng 7/2018. Trong chuyến thăm đầu tiên của nguyên thủ Trung Quốc đến UAE, 13 thỏa thuận hợp tác đã được ký kết, trong đó có Thỏa thuận Hợp tác trên lĩnh vực năng lượng giữa Bộ Năng lượng và Công nghiệp UAE với Ủy ban Năng lượng quốc gia Trung Quốc; Thỏa thuận Hợp tác chiến lược giữa Công ty Dầu khí quốc gia Abu Dhabi và Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc. Tuyên bố chung sau chuyến thăm nhấn mạnh đến việc đẩy mạnh hợp

tác trong lĩnh vực thăm dò, phát triển và mua bán dầu mỏ cùng các dịch vụ phụ trợ, tạo đà cho sự phát triển trong hợp tác giữa hai bên trên lĩnh vực năng lượng⁽¹⁹⁾.

Trước thềm chuyến thăm của Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình, hai nước đã ký kết một loạt thỏa thuận thương mại và dầu mỏ, như Công ty Dầu lửa quốc gia Abu Dhabi ký 02 hợp đồng trị giá 1,6 tỷ USD với BGP Inc., một chi nhánh của Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc, nhằm tiến hành thăm dò địa chất tại UAE để tìm kiếm dầu và khí đốt ở một số địa điểm ven biển và ngoài khơi của vương quốc này, trải dài trên khu vực rộng 53 nghìn km². Trước đó, Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc đã có 02 hợp đồng nhượng quyền với Công ty Dầu lửa quốc gia Abu Dhabi, trị giá khoảng 03 tỷ USD⁽²⁰⁾.

Tháng 7/2019, Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc đã ký một thỏa thuận khung chiến lược với Công ty Dầu khí Quốc gia Abu Dhabi nhằm nâng cao hiệu quả hợp tác trong thăm dò, khai thác và tinh chế dầu mỏ, khí đốt, cũng như mua bán khí tự nhiên hóa lỏng⁽²¹⁾. Mỗi quan hệ chặt chẽ trên lĩnh vực năng lượng đã đưa UAE trở thành 01 trong 08 quốc gia cung ứng dầu thô lớn nhất cho Trung Quốc, với giá trị xuất khẩu 7,1 tỷ USD, chiếm 3,1% dầu mỏ nhập khẩu của Bắc Kinh năm 2019⁽²²⁾. Năm 2019, Trung Quốc nhập khẩu 0,2 tỷ m³ khí hóa lỏng từ UAE và sản lượng nhập khẩu được dự đoán sẽ tăng nhanh trong thời gian tới khi Tập đoàn Dầu khí Trung Quốc và Công ty Dầu khí quốc gia Abu Dhabi triển khai các hoạt động hợp tác trong lĩnh vực này theo thỏa thuận được ký kết vào tháng 7/2019.

- Với Iran

Những năm đầu thế kỷ XXI, hợp tác trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc và Iran liên tục phát triển. Ngay từ năm 2004, Tổng công ty Dầu lửa quốc gia Trung Quốc Sinopec đã có giấy phép khai thác giếng dầu ở Yadavan thuộc miền Nam Iran và nhập 150 nghìn thùng dầu thô mỗi ngày⁽²³⁾. Tiếp đó, tháng 12/2006, Tổng Công ty Dầu lửa Trung Hải ký kết với Iran hợp đồng khai thác giếng dầu North Pars với tổng giá trị 160 tỷ USD, trong đó, 50 tỷ dùng vào việc thăm dò khai thác, 110 tỷ dùng cho việc đầu tư cơ sở vật chất, kỹ thuật⁽²⁴⁾.

Tháng 01/2016, quan hệ đối tác chiến lược được thiết lập giữa hai nước nhân chuyến thăm Iran của Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình. Trong chuyến thăm, 17 văn kiện hợp tác đã được ký kết, trong đó đặc biệt nhấn mạnh tăng cường hợp tác trên lĩnh vực hạt nhân, năng lượng, đẩy mạnh hợp tác trong khuôn khổ Sáng kiến “Vành đai - Con đường”, thống nhất nâng thương mại song phương Trung Quốc - Iran lên 600 tỷ USD trong 10 năm tới. Cũng trong năm 2016, Bộ Dầu mỏ Iran và Tổng Công ty Sinopec đã ký kết dự án xây dựng nhà máy lọc dầu lớn nhất Iran với tổng vốn đầu tư 1,2 tỷ USD tại Khuzestan, Tây Nam Iran⁽²⁵⁾.

Những năm gần đây, do ảnh hưởng bởi lệnh cấm vận quốc tế, kết cấu hạ tầng xuống cấp nên xuất khẩu dầu mỏ và khí đốt từ Iran sang Trung Quốc đã giảm mạnh từ vị trí thứ ba năm 2011 xuống vị trí thứ chín trong số những nhà cung cấp dầu mỏ hàng đầu cho Trung Quốc, với giá trị 7,1 tỷ USD năm 2019⁽²⁶⁾. Khi vấn đề hạt nhân Iran giảm căng thẳng, các lệnh cấm vận bị bãi bỏ, dầu mỏ và khí đốt nhập khẩu từ Iran vào Trung Quốc sẽ gia tăng nhanh chóng, vì Iran luôn xem Trung Quốc là đối tác quan trọng hàng đầu. Duy trì và thắt chặt quan hệ với Iran, bất chấp các lệnh trừng phạt quốc tế có ý nghĩa rất quan trọng với Trung Quốc. Bởi đây là quốc gia có trữ lượng khí tự nhiên đứng thứ hai thế giới (sau Nga), với 16,1% trữ lượng toàn cầu; có trữ lượng dầu thô xếp thứ tư thế giới với 9% trữ lượng toàn cầu⁽²⁷⁾.

- Với Kuwait

Quan hệ trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc và Kuwait bắt đầu phát triển từ đầu thế kỷ XXI. Cuối năm 2005, Kuwait và Trung Quốc đã ký “Bản ghi nhớ” về việc đầu tư 05 tỷ USD xây dựng nhà máy lọc dầu gần Quảng Châu, bảo đảm xử lý 30 triệu thùng dầu thô từ Kuwait mỗi ngày. Ngày 29/3/2006, Công ty Dầu mỏ Kuwait đã thành lập văn phòng tại Bắc Kinh và có mối liên hệ chặt chẽ với các công ty dầu khí Trung Quốc. Trung Quốc chủ trương bên cạnh việc thúc đẩy hợp tác với các nước sản xuất dầu mỏ, cần thu hút vốn và công nghệ của các nước sản xuất dầu vào các dự án lọc hóa dầu của Trung Quốc, từ đó dẫn đến mối quan hệ cộng sinh với các nước xuất khẩu dầu.

Không quan tâm đến phản ứng của Mỹ,

Kuwait đã đầu tư và theo đuổi hợp tác năng lượng với Trung Quốc, tạo ra mô hình mới trong hợp tác năng lượng của các nước khu vực Trung Đông. Hiện nay, Trung Quốc là đối tác thương mại lớn nhất của Kuwait, trong đó mặt hàng chủ lực là dầu mỏ. Năm 2019, lượng dầu mỏ xuất khẩu sang Trung Quốc trị giá 10,8 tỷ USD, chiếm 4,5% tổng dầu mỏ nhập khẩu của Trung Quốc⁽²⁸⁾.

Bên cạnh việc hợp tác với 05 quốc gia sản xuất dầu mỏ lớn nhất ở Trung Đông, Trung Quốc còn phát triển quan hệ hợp tác với các quốc gia sản xuất dầu mỏ, khí tự nhiên khác trong khu vực, như: Qatar, Oman, Bahrain, Lybia,... Quan hệ chặt chẽ trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc và các quốc gia trong khu vực đã góp phần quan trọng bảo đảm bảo ninh năng lượng cho Bắc Kinh trong bối cảnh nhu cầu dầu mỏ và khí đốt của Trung Quốc gia tăng mạnh mẽ từ đầu thế kỷ XXI. Giai đoạn 2000 - 2019, các nước Trung Đông luôn cung ứng từ 39,99% đến 57% lượng dầu mỏ nhập khẩu của Trung Quốc (xem Biểu đồ 2).

3. Một số đánh giá về quan hệ Trung Quốc và các nước Trung Đông trên lĩnh vực năng lượng

Trong phát triển quan hệ với các nước Trung Đông trên lĩnh vực năng lượng, Trung Quốc luôn xem Trung Đông là trọng tâm trong chính sách “go out” để tìm kiếm nguồn năng lượng. Những chủ trương này đã đem lại kết quả tích cực, góp phần quan trọng trong bảo đảm an ninh năng lượng của Trung Quốc trong những năm đầu thế kỷ XXI. Các nước ở Trung Đông là nguồn cung ứng dầu mỏ quan trọng bậc nhất cho Trung Quốc, góp phần bảo đảm cho sự vận hành và phát triển của nền kinh tế gần 1,4 tỷ dân, trên bước đường thực hiện “giấc mộng Trung Hoa”.

Nếu không có nguồn năng lượng dồi dào, ổn định từ các nước Trung Đông, Trung Quốc sẽ khó có khả năng đạt được tốc độ tăng trưởng thần kỳ giai đoạn 2001 - 2018, đưa Trung Quốc trở thành nền kinh tế lớn thứ hai thế giới vào 2010, với GDP đạt 5,75 nghìn tỷ USD và đạt 14,34 nghìn tỷ USD năm 2019⁽²⁹⁾. Riêng năm 2019, có 6 quốc gia Trung Đông, gồm Saudi Arabia, Iraq, Oman, Kuwait, UAE và Iran, nằm trong danh sách 10 quốc gia cung cấp dầu mỏ lớn nhất, với 44,2%

tổng lượng dầu mỏ nhập khẩu của Trung Quốc, trị giá 112,5 tỷ USD⁽³⁰⁾.

Thành công trong hợp tác trên lĩnh vực năng lượng giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông đã thúc đẩy quan hệ giữa hai bên trong các lĩnh vực khác có sự phát triển nhanh chóng, nhằm tạo nên sự đan xen lợi ích, gắn bó chặt chẽ hơn. Trên lĩnh vực chính trị, quan hệ giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông bắt đầu phát triển mạnh mẽ từ đầu thế kỷ XXI. Các chuyến thăm cấp cao giữa Trung Quốc và các nước khu vực diễn ra thường xuyên, liên tục, tạo nên sự gắn kết về chính trị giữa hai bên. Trong hai thập niên đầu thế kỷ XXI, Trung Quốc đã thiết lập quan hệ đối tác chiến lược với Hội đồng Hợp tác vùng Vịnh và Liên đoàn Arab, thiết lập quan hệ đối tác chiến lược hoặc đối tác chiến lược toàn diện với 13 quốc gia trong khu vực. Đây là minh chứng rõ nét cho sự phát triển quan hệ giữa cường quốc mới nổi và khu vực giàu năng lượng nhất thế giới.

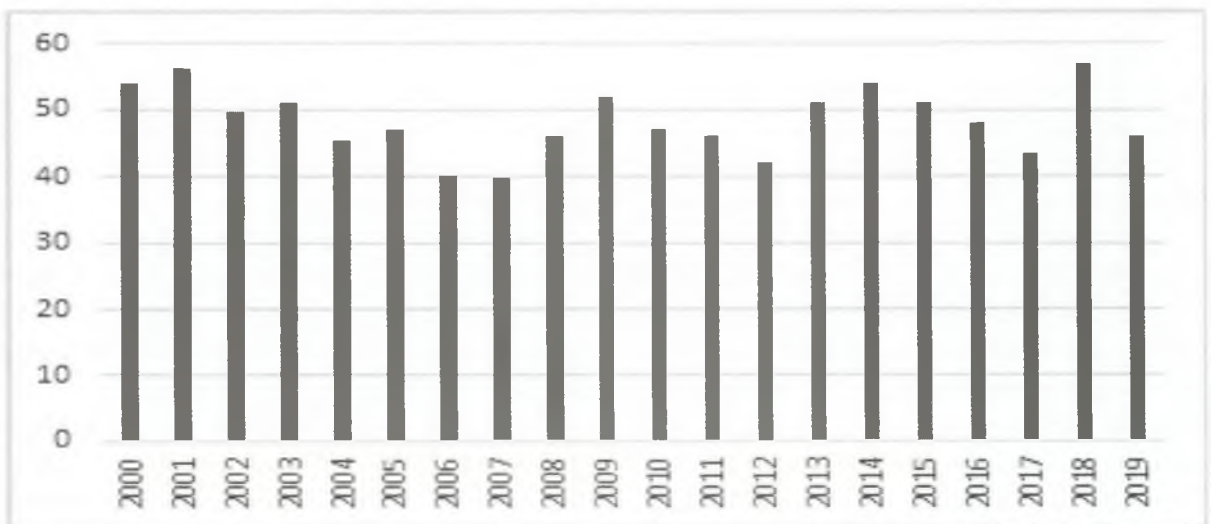
Mối quan hệ chặt chẽ trên lĩnh vực năng lượng đã thúc đẩy Trung Quốc đầu tư mạnh mẽ vào khu vực Trung Đông. Sau khi Diễn đàn hợp tác Trung Quốc - Arab ra đời năm 2004, đầu tư của Trung Quốc vào khu vực này đã tăng nhanh chóng, từ 4,68 tỷ USD năm 2005 lên 11,92 tỷ USD năm 2006, đạt mức kỷ lục 28,41 tỷ USD năm 2018.

Từ 2005 đến tháng 6/2019, Trung Quốc đã đầu tư, tham gia thực hiện các dự án trong khu vực, với tổng giá trị 238,5 tỷ USD. Trong đó, đầu tư trong lĩnh vực năng lượng chiếm 46% tổng đầu tư, thể hiện rõ trọng tâm năng lượng trong quan hệ giữa Trung Quốc và các nước khu vực⁽³¹⁾. Hai thập niên đầu thế kỷ XXI đã chứng kiến sự bùng nổ trong trao đổi thương mại giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông, từ chỗ chỉ đạt 19,88 tỷ USD năm 2000 đã tăng lên 200,25 tỷ USD năm 2010, đưa Trung Quốc trở thành đối tác thương mại lớn nhất của khu vực và đạt mức 313,8 tỷ USD năm 2018⁽³²⁾.

Sự phát triển quan hệ giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông cũng tạo thuận lợi cho Trung Quốc trong triển khai các hoạt động ngoại giao nhân dân, xây dựng và phát triển Học viện Không Tử trong khu vực, thúc đẩy các chương trình hợp tác đào tạo, trao đổi học giả giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông. Thông qua đó, quyền lực mềm của Trung Quốc trong khu vực ngày càng có sức lan tỏa lớn hơn.

Đối với các nước Trung Đông, sự gắn kết chặt chẽ trên lĩnh vực năng lượng với quốc gia nhập khẩu, tiêu thụ năng lượng lớn nhất thế giới trong bối cảnh Mỹ đang ngày càng tự chủ hơn về năng lượng, đã góp phần bảo đảm thị trường tiêu thụ, ngân sách quốc gia vốn phụ thuộc nhiều vào xuất khẩu dầu mỏ và sự ổn định chính trị - xã hội của

Biểu đồ 2: Tỷ lệ dầu mỏ nhập khẩu từ Trung Đông của Trung Quốc (đơn vị: %)

Nguồn: Gordon Houlden & Nouredin M. Zாமout (2019), BP (2020).

các nước Trung Đông. Sự hiện diện của Trung Quốc đã giúp các nước trong khu vực này thuận lợi hơn trong đa dạng hóa quan hệ đối tác, giảm bớt sự phụ thuộc vào một siêu cường duy nhất, đồng thời có thêm dư địa trong triển khai các chương trình hợp tác, cũng như cải tổ nền kinh tế vốn phụ thuộc nhiều vào dầu mỏ, giảm bớt sự lệ thuộc vào nguồn tài nguyên chiến lược nhưng cũng sẽ cạn kiệt vào cuối thế kỷ XXI.

Ngày 13/01/2016, lần đầu tiên Trung Quốc đề ra “Văn kiện chính sách của Trung Quốc đối với các nước A-rập”, đưa ra cơ chế hợp tác “1+2+3”, xác định hợp tác năng lượng là trục chính, xây dựng kết cấu hạ tầng và tiện lợi hóa đầu tư thương mại là hai cánh, hợp tác trong lĩnh vực hạt nhân, hàng không vũ trụ và năng lượng mới là ba khâu đột phá. Quan hệ giữa Trung Quốc và các nước Trung Đông sẽ tiếp tục được nâng cao hơn, nhất là khi lợi ích giữa hai bên đang đan xen chặt chẽ với nhau trên các mặt kinh tế, chính trị, an ninh. Trong bối cảnh cạnh tranh chiến lược Mỹ - Trung đang diễn ra gay gắt như hiện nay, nhập khẩu khí đốt và dầu mỏ từ Mỹ của Trung Quốc trở về mốc khởi đầu, Trung Quốc sẽ tìm nguồn thay thế và các nước Trung Đông tiếp tục là lựa chọn tốt của Trung Quốc. Điều này sẽ thúc đẩy quan hệ hai bên trên lĩnh vực năng lượng tiếp tục phát triển trong thập niên tiếp theo □

<https://www.eia.gov/tools/faqs/faq.php?id=709&t=6> , truy cập ngày 20/8/2020

(11) Bryce Wakefield & Susan L. Levenstein, eds (2011), *China and the Persian Gulf: Implications for the United States*, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington, DC, p.62-66

(12) và (13) TTXVN (2017), *Trung Quốc, Saudi Arabia ký 14 thỏa thuận trị giá 65 tỷ USD*, <https://baotintuc.vn/the-gioi/trung-quoc-saudi-arabia-ky-14-thoa-thuan-tri-gia-65-ty-usd-20170316172507526.htm>, truy cập ngày 20/8/2019

(14) TTXVN (2019), *Trung Quốc, Saudi Arabia ký thỏa thuận lọc dầu trị giá 10 tỷ USD*, <https://baotintuc.vn/the-gioi/trung-quoc-saudi-arabia-ky-thoa-thuan-loc-dau-tri-gia-10-ty-usd-20190222184906969.htm>, truy cập ngày 23-3-2019

(15) Jeff Barron (2020), *China's crude oil imports surpassed 10 million barrels per day in 2019*, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=43216>

(16) và (17) Chris Zambelis (2013), *China's Iraq Oil Strategy Comes Into Sharper Focus*, China Brief Volume: 13 Issue: 10, The Jamestown Foundation

(19) WAM (2018), *Xi Jinping visit: UAE, China sign 13 strategic agreements*, <https://gulfnnews.com/uae/government/xi-jinping-visit-uae-china-sign-13-strategic-agreements-1.2254452>, truy cập ngày 26/4/2020

(20) TTXVN (2018), *Trung Quốc và UAE ký nhiều thỏa thuận thương mại và dầu mỏ*, <https://www.vietnamplus.vn/trung-quoc-va-uae-ky-nhieu-thoa-thuan-thuong-mai-va-dau-mo/514517.vnp> truy cập ngày 20/8/2019

(21) Zheng Xin (2019), CNOOC, Abu Dhabi NOC sign important agreement, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201907/22/WSS5d357b8aa310d830564005a7.html>, truy cập ngày 26/4/2020

(23) Vũ Lê Thái Hoàng, *Chiến lược dầu mỏ của Trung Quốc và cuộc chạy đua dầu mỏ khi đối giữa Trung Quốc và Nhật Bản đầu thế kỷ XXI*, Tạp chí Nghiên cứu quốc tế, số 4 (59), 2020

(25) TTXVN (2016), *Iran-Trung Quốc thỏa thuận xây dựng nhà máy lọc dầu 1,2 tỷ USD*, <https://www.vietnamplus.vn/iran-trung-quoc-thoa-thuan-xay-dung-nha-may-loc-dau-12-ty-usd/405501.vnp>, truy cập ngày 26/4/2020

(28) American Enterprise Institute and The Heritage Foundation (2019), *China Global Investment Tracker*

(30) Jonathan Fulton (2019), *China's Changing Role in The Middle East*, Atlantic Council

(31) Tổng hợp từ American Enterprise Institute and The Heritage Foundation (2019), *China Global Investment Tracker*

(32) Tổng hợp từ National Bureau of Statistics of China (2019), *China Statistical yearbook 2001 - 2019*

(1) và (29) World Bank (2020), *China*, <https://data.worldbank.org/country/china>, truy cập ngày 26/4/2020

(2) International Energy Agency (2004), *Oil Market Report*

(3) Engin KOÇ (2015), *China's Middle East Energy Policies*, International Journal of Social Sciences and Education Research

(4) BP (2019), *Statistical Review of World Energy 2019*

(5), (18), (22), (24) và (26) Daniel Workman (2020), *Top 15 Crude Oil Suppliers to China*, <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>, truy cập ngày 26/4/2020

(6) Victoria Zaretskaya (2018), *China becomes world's second largest LNG importer, behind Japan* <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=35072#tab1>, truy cập ngày 20/8/2019

(7), (8), (10) và (27) BP (2020), *Statistical Review of World Energy 2020*

(9) EIA (2020), *What countries are the top producers and consumers of oil*